

zoals Van den Doel betoogt blijft echter de vraag. Achter het drijven van Rommes KVP naar een Unie school zoals J. Bank eerder blootlegde niet zozeer koloniale missiedrift als wel het verlangen om Nederlands positie als middelgrote mogendheid te behouden, zoals ook Frankrijk aan zijn koloniën hing vanwege zijn door de oorlog gehavende internationale positie. Roepingsbesef en de bescherming van economische belangen, door Baudet eerder aangewezen als een van de Nederlandse drijfveren, sluiten elkaar ook bepaald niet uit. Van Mook, volgens Van den Doel geen vriend van het westers bedrijfsleven, sprak in 1949 nog steeds van de noodzaak westerse economische waarden te beschermen (341). Het inzicht dat een koloniale relatie hiervoor geen voorwaarde was, won slechts langzaam veld in Nederland.

Van den Doel schuwt morele oordelen niet, zie de hierboven geciteerde kwalificatie 'achtenswaardig'. Daarbij baseert hij zich mede op een internationale vergelijking van het Nederlandse 'dekolonisatiebeleid', dat volgens hem de meeste overeenkomsten vertoonde met het Franse in Indochina. Ook dat getuigde van weinig realiteitszin en mondde uit in een dekolonisatieoorlog. Die karakteristiek had overigens ook in het Nederlands-Indonesische geval niet misstaan. Van den Doel duidt nu de Nederlandse militaire offensieven, bekend als de politionele acties, aan als de eerste en tweede Nederlands-Indonesische oorlog en de guerrilla daarna als vuile oorlogen, alsof er niet aanhoudend buiten de conferentiezalen een en dezelfde oorlog werd uitgevochten. Juist aan die dekolonisatieoorlog ontleende het Republikeinse leger zijn toonaangevende positie in de Republiek. Dat, tezamen met de autocratische bestuurstraditie en het bezoedelde federale idee dat Nederland achterliet — in tegenstelling tot de democratische erfenis van het Britse bewind in India — vormt nog steeds een last voor Indonesië en een reden te meer waarom het Nederlandse beleid geen waardering verdient. Desalniettemin is van een Nederlands schuldcomplex geen sprake meer stelt Van den Doel. De morele stellingen die hij betreft, doen echter anders vermoeden, althans waar het Nederlandse historici betreft. Zijn even scherpzinnige als leesbare analyse biedt in ieder geval stof genoeg voor een debat.

Petra Groen

J. de Bruijn, e. a., ed., *Een vreemde man, en die ons vreemd ontviel. Liber amicorum voor E. W. A. Henssen (1950-1999)* (Amsterdam: Bas Lubberhuizen, 2000, 432 biz., f65,-, ISBN 90 76314 48 9).

Het is een oud debat. Moet een biografie, in de letterlijke betekenis van het woord, het gehele leven van de hoofdpersoon beschrijven? Of dient de aandacht vooral te zijn gericht op de daden waardoor de betrokkene zich heeft onderscheiden? De laatstgenoemde visie heeft vanaf de negentiende eeuw de eerstgenoemde vrijwel volledig terzijde gedrongen. Maar naarmate het biografische genre in de laatste decennia van de vorige eeuw nieuwe wegen ging verkennen, werd de vanzelfsprekendheid om in levensbeschrijvingen leven en werk aan elkaar gelijk te stellen steeds vaker aangevochten. Langzaam maar zeker begonnen de 'generalisten' terrein te winnen op de 'reductionisten'. Die voorzichtige terreinwinst werd overigens hoofdzakelijk in het buitenland geboekt, met name in Groot-Brittannië. In Nederland hebben de 'reductionistische' biografieën tot op de dag van vandaag nog steeds de overhand.

Deze tegenstelling tussen de ouderwetse, beperkte biografieopvatting en de moderne benaderingswijze die het gehele leven — inclusief de persoonlijkheid en het persoonlijke wedervaren — van de hoofdfiguur tot uitgangspunt neemt, weerspiegelt zich in de vierentwintig opstellen die zijn samengebracht in het *liber amicorum* voor de op tragische wijze overleden historicus Emile Henssen. Gezien Henssens belangstelling voor 'het persoonlijke element in de geschie-

dénis' — hij is de biograf van onder meer de rechtshistoricus H. J. Scheltema (1992) en de thesaurier-generaal L. A. Ries (1994) — vroegen de redacteuren van deze bundel aan zijn vrienden, kennissen en collega's om 'historische bijdragen van biografische aard'. Onder hen bevinden zich specialisten van naam op velerlei terrein, maar — zo blijkt — die deskundigheid maakt hen nog niet automatisch tot gekwalificeerde biografen. En het maakt hen zeker niet tot auteurs die weten welke eisen men heden ten dage aan een levensschets stellen mag. De meesten richten zich in hun bijdrage vrijwel uitsluitend op de daden of denkbeelden van de beschrevenen; niet als een bewuste keuze, maar eenvoudigweg omdat zij niet beter weten en denken dat het zo hoort.

Het duidelijkst treedt dit aan het licht in de vier opstellen die in deze bundel aan juristen zijn gewijd. Drie daarvan zijn dermate 'reductionistisch' van aard dat ze nauwelijks nog biografisch kunnen worden genoemd. In de aan advocaat en Tweede-Kamerlid J. Kappeyne van de Coppello (1822-1895) gewijde bijdrage gaat de aandacht hoofdzakelijk uit naar zijn politieke en privaatrechtelijke opvattingen. Het artikel over N. K. F. Land (1840-1903) beperkt zich nagenoeg geheel tot de juridische 'denkwereld' van deze Groningse hoogleraar in het burgerlijk en Romeins recht. En in het opstel over de departementale ambtenaar en latere minister van justitie Bastiaan Ort staat diens rol in de wordingsgeschiedenis van het Wetboek van strafvordering centraal. Het is dan ook een verademing om, na zoveel dorre juristenwijsheid, het portret te lezen dat P. A. Wackie Eysten schetst van D. J. Veegens (1899-1984). Mede aan de hand van persoonlijke herinneringen aan zijn voormalige *confrère* weet de auteur daarin een beeld op te roepen van deze eigenzinnige en onconventionele advocaat.

Er zijn meer auteurs in deze bundel die erin slagen hun hoofdfiguur met empathie tot leven te wekken. Igor Cornelissen bijvoorbeeld, die op impressionistische wijze leven en werk beschrijft van zijn oud-collega Frits Kief (1908-1976), de tegendraadse journalist en eeuwige polemist, een marxist zonder partij. Ook Barbara Henkes weet wat er van een moderne biografie wordt verwacht. In haar fraaie bijdrage over de volkskundige P. J. Meertens (1899-1985) komt overigens niet heel diens leven aan bod. Zij concentreert zich op het Interbellum en de Duitse bezetting en neemt daarbij de rol die het christelijk geloof in deze periode van zijn leven speelde als leidraad. Deze beperking is zinvol, maar smaakt wel naar meer.

Het best geslaagde opstel in deze bundel is van de hand van Lisette Lewin. Zij schreef een voorbeeldige minibiografie van Herman Heijermans (1824-1910), de vader van de gelijknamige toneelschrijver. Hij was eerste verslaggever bij de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en decennialang de enige redacteur van het *Zondagsblad*. Dankbaar gebruik makend van egodocumenten die Heijermans zelf en zijn kinderen hebben nagelaten, geeft de auteur in nauwelijks dertien bladzijden een sfeervolle schets van zowel zijn journalistieke loopbaan als van zijn persoonlijke wel en wee, met steeds een open oog voor de politieke en maatschappelijke context waarbinnen dit levensverhaal zich afspeelde.

Naast enkele heuse biografische portretten — of aanzetten daartoe — bevat dit *liber amicorum* verder rijp en groen, variërend van curieuze beschouwingen over het belang van dodenmaskers als 'spiegel der ziel' of de plaats van de zondvloed in de 'biografie van de aarde' tot een puur staatsrechtelijk vertoog over het omstreden ontslag van generaal Snijders als opperbevelhebber in 1918. Het belang en de kwaliteit van de opgenomen bijdragen mogen dan verschillen, een zo veelzijdig geïnteresseerde historicus als Emile Henssen — zijn bibliografie in deze bundel getuigt daarvan — zou ze zeker alle met evenveel plezier hebben gelezen. Met dit biografisch getinte *liber amicorum* is hij dan ook op passende wijze geëerd.

J. van den Nooit, *Blokken op de bres. Geschiedenis van planning en bouw van het nieuwe Academisch ziekenhuis Groningen (1967-1997)* (Groningen: AZG, 1999, 192 blz., ISBN 90 9012 467 5).

In 1797 werd in Groningen een 'Nosocomium Academicum' gesticht waar acht bedden plaats boden aan interessante ziektegevallen ten behoeve van het onderwijs aan Groningse medische studenten. Dit was de voorloper van het Academisch ziekenhuis Groningen (AZG), dat in 1971 zelfstandig werd. De geschiedenis van het jubilerende AZG is onlangs beschreven door R. van der Woude en W. van der Schuit in *Oude tradities, nieuwe ambities. 200 Jaar Academisch ziekenhuis Groningen* (Hilversum, 1998). Een aspect van deze geschiedenis kreeg daarin blijkbaar niet de aandacht die het volgens sommigen verdiende, getuige de uitgave van een aparte studie naar de dertigjarige verbouwingssperikelen van het AZG tussen 1967 en 1997.

Het ziekenhuis, dat begin twintigste eeuw in een bres in de oude stadsmuur gebouwd werd, barstte in de loop der jaren uit zijn voegen. Door stadsuitbreiding lag het ziekenhuis ook niet langer aan de rand van de stad maar was het door bebouwing omringd: de mogelijkheden tot uitbouw waren dus beperkt. Toch werd om verschillende redenen besloten niet naar een nieuwe locatie aan de rand van de stad te verhuizen. De uitbreiding moest op dezelfde plek uitgevoerd worden, terwijl het ziekenhuis gewoon open zou blijven. Deze beslissing had ingrijpende consequenties. Het bouwen zou gefaseerd moeten verlopen, waardoor het hele project tientallen jaren zou gaan duren. Er was dus een plan nodig dat over een langere periode zeggingskracht zou behouden, maar flexibel genoeg was om snel aan te kunnen passen aan eventuele nieuwe wensen. Was het ontwikkelen van zo'n plan al moeilijk genoeg, er was ook nog eens een aantal gesprekspartners met uiteenlopende belangen. Zo waren daar de gemeente, de rijksuniversiteit, het ministerie van onderwijs en wetenschappen en de architectenbureaus, die in overleg met het AZG allemaal hun eisen omtrent het nieuwe ziekenhuis op tafel legden. De auteur heeft gepoogd de discussies uit archiefmateriaal van deze gesprekspartners en interviews met een dertigtal betrokkenen te reconstrueren. De vraag die hij uiteindelijk wilde beantwoorden, was 'wat kwam waar en waarom kwam het daar'? 'Wat waar kwam' is mooi te volgen op de vele plattegronden van het ziekenhuisterrein die in dit boek zijn opgenomen. 'Waarom het daar kwam' is minder eenvoudig aan te geven. Naast praktische overwegingen (geld- en ruimtegebrek) speelde ook het idee dat een ziekenhuis zich niet van de maatschappij moest afsluiten maar zich open op moet stellen een grote rol. In het kader van grotere efficiëntie kwam er, naast de aparte paviljoens waarbinnen specialisaties zich terug hadden getrokken, een centraal medisch complex waar de onderzoeks- en behandelafaciliteiten werden geconcentreerd. Daarnaast werd het terrein door nieuwe toegangswegen ontsloten en de parkeerproblematiek aangepakt.

Als lezer is het soms moeilijk om niet het spoor bijster te raken in de vele master-, ontwikkelings-, bestemmings- en uitwerkingsplannen waarover gediscussieerd werd. In hoofdstuk 5 bereikte de verwarring voor deze lezer een hoogtepunt, maar dat bleek voor een groot deel veroorzaakt te worden door het feit dat acht pagina's dubbel gedrukt zijn en, wat erger is, er ook acht pagina's van het boek ontbreken. Het is wel erg slordig om een in eigen beheer uitgegeven boek zo de deur uit te laten gaan.

Blokken op de bres biedt voor de liefhebber ongetwijfeld een schat aan informatie over de bouwplannen voor het AZG. Ook biedt het zicht op een ingewikkeld besluitvormingsproces en het eindeloze overleg met talloze partners dat nodig is voordat een project als dit kan worden uitgevoerd. Zoals de auteur zelf ook concludeert, is de bouw van een groot ziekenhuiscomplex als het AZG nooit klaar en is het vrijwel permanent aan vernieuwing toe. Dit boek zal voor betrokkenen bij het AZG vooral fungeren als symbolische afsluiting van een periode van discussie.

M aartje Janse